XX a. jau buvo sunaikinti.

1995 m. žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai vykdyti ir buvusioje **Kapitoniškių dvarelio** vietoje, esančioje apie 600 m į ŠV nuo Dovainonių piliakalnio, Kauno marių krante. Šiuo metu tai apie 50x20 m dydžio dirvonuojanti nežymi kalvelė, kurios paviršius palengva kyla Kauno marių link, kur baigiasi apie 2 m aukščio skardžiu. Joje iškasti 5 šurfai, bendro 5 m^2 ploto. Juose aptiktas iki 40 cm storio pilkas smėlingas sluoksnis su paskirais titnaginiais dirbiniais (daugiausia nuoskalomis) bei XVII-XX a. keramika. Storiausiais sluoksnis, kuriame buvo gausiausia keramikos ir gyvulių kaulų, buvo ties Kauno marių skardžiu. Čia jo storis siekė iki 60 cm. Atrodo, kad dvarelio vietą jau nuskalavo Kauno marios. Surasti titnaginiai dirbiniai byloja apie šiose vietose buvusią akmens amžiaus gyvenvietę ar kelias gyvenvietes, kadangi paskirų titnaginių dirbinių buvo rasta ir Kapitoniškių pilkapyno teritorijoje.

Dovainonių piliakalnio bei jo aplinkos tyrinėjimai leido beveik iki galo surinkti duomenis apie vieną iš geriau išlikusių (iki XX a. vidurio) archeologijos paminklų kompleksų. Jis visiškai susiformavo II tūkstantmečio pradžioje.

Gintautas Zabiela

Paverknių piliakalnio liekanų tyrinėjimai 1994 metais

Paverknių piliakalnis (Prienų r., Birštono seniūn.) yra 3 km į Š nuo plento Trakai-Prienai, 1,1 km į PR nuo Nemuno ir Verknės santakos, Verknės slėnyje, jos kairiajame krante. Jis įrengtas atskiroje kalvoje stačiais šlaitais - kranto relikte. Šlaitai dirbtinai padaryti statesni, jų aukštis siekia 14,5 m. Anksčiau piliakalnis buvo Verknės dešiniajame krante, jos vingio Š dalyje. Pačioje vingio žemumoje buvo įsikūrusi papėdės gyvenvietė, o piliakalnis užtvėrė priėjimą prie jos iš Š - vienintelės sausuma prieinamos pusės. Verknei keičiant vagą, didžioji piliakalnio dalis iki XX a. buvo nuplauta, todėl dabar pirminė piliakalnio išvaizda neaiški. Iš visko sprendžiant atrodo, kad tai bus buvęs taip vadinamas miniatiūrinis

piliakalnis su nedidele aikštele P pusėje bei pylimu iš Š pusės. Šiuo metu išliko tik 6x3 m dydžio aikštelės PV kampas, pailgas Š-P kryptimi. P-V piliakalnio papėdėse apie 1 ha plote yra papėdės gyvenvietė, apjuosta Verknės senvagės. Senvagė anksčiau kartais buvo laikoma grioviu, o pati gyvenvietė - įtvirtinta.

Pirmasis piliakalnį 1858 m. paminėjo S. Moravskis. Vėlesniems tyrinėtojams (F. Pokrovskiui, P. Tarasenkai ir kt.) jis buvo gerai žinomas, nors kartais skiriamas gretimiems Kisieliškių ar Žideikonių kaimams ar vadinamas šalia gyvenusio Ginkaus vardu. XX a. piliakalnis gausiai lankomas turistų, todėl ne kartą jame buvo įrengti laiptai, tvarkoma aplinka. Kadangi piliakalnis ir toliau griuvo, 1993 m. buvo parengtas piliakalnio sutvarkymo projektas, kaip likviduoti erozinę griovą, kuris realizuotas 1994 m. Piliakalnio archeologiniai tyrinėjimai buvo taikomojo pobūdžio. Jų tikslas buvo ištirti griūvančiame šlaite pakibusį viršutinį piliakalnio sluoksnį. Iš viso Paverknių piliakalnyje atidengtas 10 m^2 plotas nukasus bei ištyrus sluoksnius ties Š pusėje esančia erozine griova.

Iki tyrinėjimų atrodė, kad piliakalnyje žymesnio kultūrinio sluoksnio nėra. Kasinėjimų metu paaiškėjo, jog bendras kultūrinio sluoksnio storis siekia 1,3 m. Gerai išsiskyrė du kultūrinio sluoksnio horizontai. Anksčiausias sluoksnis aptiktas 80-90 cm gylyje. Tai į V šlaitą nuožulnėjanti tamsiai pilka degėsinga žemė su gausiais perdegusiais iki 20 cm skersmens akmenimis. Šio sluoksnio storis siekia 25 cm. Apytikriame buvusios aikštelės pakraštyje aptiktos 2 stulpavietės, apkrautos 3-5 sluoksniais akmenų, kurių skersmuo svyruoja nuo 6 cm iki 30 cm. Vienos stulpavietės skersmuo 30 cm, gylis 20 cm, kitos atitinkamai- 10x5 cm ir 64 cm. Abiejose aptiktos sutrūnijusio stulpo liekanos. Pagal jas atrodo, kad pirmoje stulpavietėje stovėjęs stulpas buvęs apie 18 cm skersmens, apvalus, įžambiai nukirstu galu. Degant pilaitei, jis išgriuvo į šlaito pusę. Greičiausiai stulpas priklausė aikštelės pakrašty stovėjusiam pastatui, kurio išorinė siena kartu buvo ir gynybinė. Viršutinė šlaito dalis buvo grįsta akmenimis, kurių, matyt, būta ir aikštelės pakraštyje.

Užpuolimo metu (tai liudija sluoksnyje surasta geležinė surūdijusi 8,6 cm ilgio strėlė su lapo formos plunksna) pilaitė sudeginta su visais joje buvusiais turtais, todėl kultūrinis sluoksnis labai turtingas radinių. 80 cm

gylyje tarp sudegusių akmenų aptiktas ištisas žalvarinių dirbinių lobis, svėręs 1,05 kg. Jį sudarė apie 250 vienetų įvairių papuošalų fragmentų bei susilydymų. Tarp jų pažymėtini tokie stambesni daiktai, kaip ant 12,5 cm ilgio juostelės prikabinti 5 masyvūs 4,1-4,5 cm aukščio žvangučiai (kažkoks žirgo papuošalas) (pav.7), 17 dalių antkaklių su vytu lankeliu, plokščiais užkeistais galais bei užkeistais galais, pora keturkampių 6,3x5,6 cm dydžio apkalų, 4 2,5-2,9 cm aukščio žvangučiai, ovalinė diržo sagtelė, kelių žiedų dalys, 27 įvijos. Tai bus pilėno turtas, laikytas pastate prie gynybinės sienos ir gaisro metu sudegęs.

Kultūriniame sluoksnyje gausu perdegusių grūdų, dalį kurių sudaro

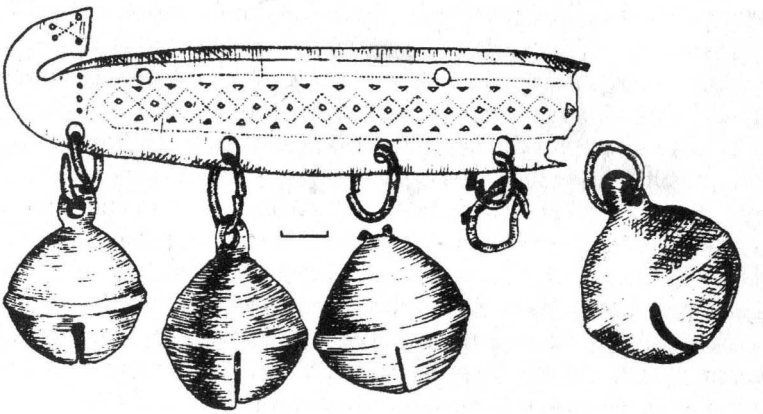

Pav.7. Žalvariniai žirgo skambalai
Fig.7 Bronze horse bells on collar

kviečiai. Aptikta pora sudegusių rąstų liekanų, gulėjusių lygiagrečiai su šlaitu. Įdomi Paverknių keramika. Nors surasta vos 79 šukės (tarp jų du šukių lizdai), tačiau jos gana įvairios ir pagal metalinius radinius gali būti tiksliai datuojamos. Apatiniame sluoksnyje surasta 41 šukė, iš kurių 18 (44 % žiestų, 13 (32 % - grublėtų, 10 (24 % - lipdytų lygiu paviršiumi.

Vyrauja šoninės šukės, pakraštėlių rasta kiekvienos keramikos rūšies tik po vieną. Šio sluoksnio viršutinėje dalyje aptiktas šukių lizdas, kurį sudarė 6 žiestos, ornamentuotos lygiagrečiomis linijomis šukės, priklausiusios didelio puodo sienelei. Puodo sienelių storis 9-17 mm, masėje gausi akmenukų iki 5 mm skersmens priemaiša. Ornamentas sukomponuotas iš dviejų linijų juostų, atstumas tarp kurių 13,9 cm. Kiekviena juosta susideda iš keturių 2 mm pločio, 1 mm gylio linijų, atstumai tarp kurių 1-2 mm. Grublėtoji keramika įvairių rudos spalvos atspalvių, vidutinio grublėtumo, 8-14 mm storio sienelėmis, su maža ar vidutine akmenukų iki 3 mm skersmens priemaiša masėje. Puodo angos skersmuo pagal pakraštėlį - 20 cm. Lipdytoji keramika lygiu paviršiumi irgi rudos spalvos, 7-10 mm storio sienelėmis, su vidutine akmenukų iki 5 mm skersmens priemaiša masėje. Viena šukė ornamentuota dviem lygiagrečiomis linijomis. Puodo angos skersmuo pagal pakraštėlį - 30 cm. Žiesta keramika 7-16 mm storio sienelėmis, daugiausia pilkos spalvos, su gausia akmenukų iki 4 mm skersmens priemaiša masėje. 6 šukės (33 % visos keramikos) ornamentuotos. Vyrauja linijų ornamentas (5 šukės) ir tik viena šukė puošta bangele. Puodo angos skersmuo pagal pakraštėlį - 21 cm.

Sudeginus pilaitę, netrukus ji buvo vėl atstatyta. Degėsiai užpilti iki 60 cm storio gelsvo smėlio sluoksniu, kiek praplečiant į šlaitų pusę. Šlaitai padaryti statesni nukasant jų apatinę dalį. Smėlis imtas iš Verknės pakrantės, kurioje buvo kažkokios akmens amžiaus gyvenvietės liekanos. Jame surasta balų sraigės kriauklė, titnaginė 2,7 cm ilgio skeltė bei 2,3 cm ilgio nuoskala su utilizacijos žymėmis, du natūralūs titnago gabalėliai. Nauja pilaitė irgi buvo sudeginta ir daugiau nebeatstatyta. Jos vietą žymi paviršiuje esantis 20-35 cm storio pilkas kultūrinis sluoksnis. Jame pastebėtas padrikas akmenų grindinys, sudarytas iš maždaug 10 cm skersmens akmenų. Tai greičiausiai aikštelės pakraščio, buvusio gynybinės sienos išorėje, sutvirtinimas.

Tarp akmenų surastas puodų šukių lizdas. Jį sudarė 12 lipdyto apžiesto puodo sienelių ir vienas pakraštėlis. Pagal šukes atrodo, kad būta didelio puodo su 20 cm skersmens anga, nesmarkiai atlenktu kakleliu. Pilkai rudų puodo sienelių storis 7-9 mm, masėje gausi akmenukų iki 4 mm skersmens priemaiša. Viršutiniame kultūriniame sluoksnyje surasta 19 puodų šukių,

iš kurių 3 - pakraštėliai. Grublėtosios keramikos tėra 2 šukės (11 %, lipdytosios lygiu paviršiumi - 9 (47 %, žiestos - 8 (42 %. Grublėtos šukės vidutinio grublėtumo, pilkai rudos, 7-12 mm storio sienelėmis, su nedidele akmenukų iki 4 mm skersmens priemaiša. Lipdytų šukių lygiu paviršiumi sienelių storis 7-10 mm, masėje gausi akmenukų iki 4 mm skersmens priemaiša. Pačios šukės tamsiai rudos-pilkos spalvos. Šiai keramikos rūšiai priklauso ir visi trys rasti pakraštėliai. Pagal juos angos skersmuo buvo 14-18 cm, patys puodai - nežymiai atlenktomis į išorę briaunomis. Žiestos šukės 8-10 mm storio sienelėmis, su vidutinio gausumo akmenukų iki 3 mm skersmens priemaiša masėje, pilkai rudos. 3 žiestos šukės ornamentuotos bangele, kuri vienu atveju kombinuota su lygiagrečiomis linijomis.

Įdomūs viršutinio kultūrinio sluoksnio radiniai, bylojantys apie pakartotinį pilaitės sunaikinimą. Rasta keletas apdegusių ir todėl puikiai išsilaikiusių geležinių dirbinių. Tai pora pentinių plačiaašmenių kirvių ašmenų dalių, 6,9 cm ilgio kabliukas tordiruota vidurine dalimi, 6,9 cm ilgio yla, įtveriamasis 13,4 cm ilgio peilis, įkartomis puoštas keturių dirželių sujungimas, susidedantis iš 4 pailgų 4,6 cm ilgio keturkampių apkaustų bei centrinės 3,1 cm skersmens grandies. Sluoksnyje aptikta ir apsilydžiusių žalvarinių dirbinių dalių: įvijų, skardelių, žiedo fragmentas. Nuo gyvenvietės pusės (iš PV) pilaitė buvo apšaudyta iš lankų. Apatinėje šlaito dalyje rastos įsmigusios 2 geležinės įmovinės užbarzdinės strėlės su trikampe plunksna. Strėlės iki 7,2 cm ilgio bei 9 g svorio.

Remiantis archeologinių tyrinėjimų duomenimis, Paverknių piliakalnyje stovėjusi pilaitė buvo priešų užpulta ir sunaikinta du kartus. Laikotarpiai tarp užpuolimų buvo nelabai ilgi. Abiejų sluoksnių medžiaga ankstesnė negu XIII a. Surastos lanko strėlės yra būdingos Kijevo Rusios kariams. Matyt, pilaitės puolimus galima būtų susieti su XI-XII a. vykdytais jos kunigaikščių žygiais į Lietuvą. Vienas tokių žygių buvo 1132 metais. Jame dalyvavo Gardino kunigaikštis Vsevolodas. Gal būtent šį žygį mena viršutinio kultūrinio sluoksnio radiniai?